

Jolanta Szczerba

Udział biblioteki Branickich z Suchej w Powszechnej Wystawie Krajowej we Lwowie w roku 1894

Pod koniec dziewiętnastego wieku coraz większego znaczenia nabierało prezentowanie przez różne instytucje własnych osiągnięć, dóbr i wytworów na forum publicznym, zwłaszcza na ogólnodostępnych wystawach. W 1893 roku w wielu czasopismach pojawiły się zapowiedzi Powszechnej Wystawy Krajowej we Lwowie. Była to już druga wystawa przygotowana w tym mieście. Pierwsza w 1877 roku prezentowała głównie wytwory rolnictwa i przemysłu, ta miała mieć charakter powszechny¹.

Jej protektorami byli cesarz Franciszek Józef i książe Adam Sapieha. Według ogłoszonego regulaminu organizacyjnego komitet główny podzielił się na 28 sekcji. Wśród nich była sekcja XXIII: *Literatura, dziennikarstwo, księgarstwo, drukarstwo, litografia i inne sztuki reprodukcyjne, fotografia i introligatorstwo*. Jej przewodniczącym został dr Ludwik Kubala (kierownik lwowskiej Biblioteki Pawlikowskich), a referentem Władysław Belza. W pracy sekcji uczestniczyli m.in.: prof. Oswald Balzer i prof. Aleksander Hirschberg z Uniwersytetu Lwowskiego, prof. Władysław Wisłocki i dr Karol Estreicher z Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz redaktorzy pism: Klemens Matusiak, Bolesław Wysłouch, hr. Jerzy Mycielski i ks. Marian Morawski².

Wystawę urządzono w Parku Stryjskim (Park Kilińskiego)³, otwarto ją 5 czerwca 1894 roku⁴. Ekspozycję podzielono na 34 działy.

Organizatorzy przygotowali wiele atrakcji i udogodnień dla odwiedzających wystawę. Pawilony budowane były na wzór pałacyków z pięknymi ogrodami, fontannami i alejkami. Poruszanie się po terenie wystawy ułatwiała zbudowana w tym

¹ *Powszechna Wystawa Krajowa we Lwowie w roku 1894*. Materiały zebrane przez Michała Żmigrodzkiego w latach 1893–1896. Biblioteka Jagiellońska, Kraków, rkps 7124 III, k. 2.

² Kronika „Przewodnika Bibliograficznego” 1893 R. 16, z. 1, s. 20.

³ Informacja komitetu organizacyjnego wystawy [w:] *Powszechna Wystawa...*, k. 3.

⁴ Informacja komitetu organizacyjnego wystawy [w:] *Powszechna Wystawa...*, k. 3.

celu kolejka. Bilet wstępu na wystawę kosztował 50 centów, a ulgowy 35. Ekspozycjom towarzyszyły liczne atrakcje kulturalne, koncerty, przedstawienia teatralne, a nawet wyścigi konne⁵.

W kolejnych numerach „Czasu”, „Gazety Lwowskiej” i „Tygodnika Ilustrowanego” prezentowano poprzez opisy i zdjęcia, poszczególne części wystawy, a nawet wybrane, ciekawsze pawilony, zachęcając do ich odwiedzenia. Już po kilku dniach pojawiły się zestawienia dotyczące frekwencji; w ciągu pierwszych pięciu dni, kiedy to wystawa przeżywała prawdziwe obłędzenie, odwiedziło ją prawie 40 000 osób.

Najbardziej okazałe prezentował się na wystawie pałac przemysłu, który zajmował największą powierzchnię. Tuż obok niego znajdował się, utrzymany w stylu gotyckim, pawilon zarządu centralnego dóbr Romana hr. Potockiego, naprzeciwko którego usytuowany był pawilon hr. Andrzeja Potockiego. Dużym zainteresowaniem cieszył się na wystawie pawilon zarządu dóbr księcia Albrechta z Żywca, w którym prezentowano osiągnięcia państwa żywieckiego. W pawilonie sztuki można było obejrzeć *Panoramę Raclawicką* oraz obrazy Jana Matejki⁶. Dział etnograficzny zaprojektowany był zaś jako mała wioska z kościołkiem, młynem, dworem szlacheckim i chatami ukazującymi różne style budownictwa wiejskiego.

Osobny dział na wystawie poświęcony był piśmiennictwu, drukom i sztuce reprodukcyjnej (dział XXVIII), dzielił się on na siedem poddziałów:

- piśmiennictwo,
- instytucje i towarzystwa naukowe i literackie,
- dziennikarstwo,
- księgarstwo,
- drukarstwo, litografia i inne sztuki reprodukcyjne,
- fotografia,
- introligatorstwo⁷.

Pawilon piśmiennictwa umiejscowiony był tuż przy wejściu, obok bramy głównej, w specjalnie zaprojektowanej przez Dionizego Krzyckowskiego i Włodzimierza Podborodeckiego drewnianej willi. Zajmował on powierzchnię 226 m² i w porównaniu z okazałymi pałacami innych wystawców był zdecydowanie skromniejszy⁸.

Wśród wystawców w dziale XXVIII znalazły się m.in. takie instytucje, jak: Akademia Umiejętności, która poprzez specjalnie przygotowane zestawienia przedstawiła historię ruchu wydawniczego od 1794 do 1893 roku na ziemiach polskich i za granicą, prezentując w ten sposób 81 410 wydań książek⁹.

Drukarnia „Czasu” przygotowała na wystawę omówienie historii drukarstwa i wyeksponowała archiwalne numery gazety. Drukarnie reprezentowane też

⁵ Ibidem, nr 131, s. 2.

⁶ Informacje dotyczące rozmieszczenia pawilonów wystawowych oraz ich wyglądu podano na podstawie *Listów z Powszechnej Wystawy Krajowej*, „Czas” 1894 R. 47 i „Tygodnik Ilustrowany” 1894, nr 232–250.

⁷ *Powszechna Wystawa...*, k. 5.

⁸ *Listy z Powszechnej Wystawy Krajowej*, „Czas” 1894 R. 47, nr 136, s. 2.

⁹ „Tygodnik Ilustrowany” 1894, nr 250, s. 229.

były na wystawie przez Władysława Anczyca z Krakowa, Władysława Łozińskiego i Stanisława Błędkowskiego z Wiednia.

Pośród księgarzy najwięcej przedstawicieli przysłały księgarnie lwowskie. Dużą ekspozycję przygotowała księgarnia Władysława Gubrynowicza i Schmidta. Nie zabrakło też placówek z prowincji, dla których wystawa była doskonałą formą reklamy. Swoje stoiska miały więc księgarnie Pellara z Krzeszowa, Józefa Piszca z Nowego Sącza czy księgarnia Stanisława Udziąła i Stanisława Pallana z Tarnowa. Z księgarń krakowskich największą popularnością cieszyła się księgarnia lekarska.

Introligatorów reprezentowali Robert Jahoda i Piotr Repetowski współpracujący z „Czasem”¹⁰. Na wystawie można było też obejrzeć wystawę Jerzego Ręczyńskiego – twórcy grawiury¹¹.

Odrębną część działu XXVIII stanowiła ekspozycja fotografii. Jako szczególnie interesujące wskazywano wystawy fotografii hr. Benedykta Tyszkiewicza z Paryża i Edwarda Trzemeskiego.

Ostatni pokój w pawilonie przeznaczony był na czytelnię, w której zwiedzający mieli do dyspozycji wszystkie gazety wychodzące we Lwowie i w Krakowie, a także wybrane książki. Znajdował się tam również spis większych bibliotek oraz ich krótkie prezentacje.

Chcąc przygotować taki spis, już w 1893 roku komitet organizacyjny wystawy wysłał do bibliotek formularz, w którym prosił o dane na temat gromadzonego księgozbioru. Taki formularz dotarł również do biblioteki hr. Branickich w Suchej, której bibliotekarzem był wówczas dr Michał Żmigrodzki. 3 czerwca 1893 roku otrzymał on pismo z prośbą Komitetu Krajowej Wystawy we Lwowie o dostarczenie do końca lipca informacji o bibliotece. Miały się tam znaleźć następujące dane: nazwisko właściciela, miejscowość, rok założenia, liczba dzieł, liczba rękopisów, liczba czytelników oraz uwagi. Komitet wystawy proponował również możliwość szerszej prezentacji biblioteki w czasie trwania ekspozycji¹².

Korzystając z takiej propozycji, w porozumieniu z właścicielem biblioteki hr. Władysławem Branickim, Michał Żmigrodzki postanowił przygotować *Księgę Biblioteczną*, która w sposób wyczerpujący opisywałaby zasoby i działalność suskiej biblioteki. Była to okazja do ponownej prezentacji biblioteki na forum publicznym, o co ówczesny bibliotekarz zabiegał. Weześniej przygotowywał już materiały na krakowską wystawę z 1883 roku, poświęconą królowi Janowi III Sobieskiemu, wystawę paryską z 1889 roku, wystawę muzyczną w Wiedniu i wystawę etnograficzną w Chicago¹³. Oprócz wspomnianej już księgi, Żmigrodzki postanowił wysłać na wystawę lwowską mapę Suchej i okolic, oraz mapę rozmieszczenia ośrodków przemysłowych na tym terenie, a także makietę zamku z zaznaczonymi pomieszczeniami bibliotecznymi. Przygotowanie *Księgi Bibliotecznej* Żmigrodzki rozpoczął już w stycz-

¹⁰ *Listy z Powszechnej Wystawy...*, s. 2.

¹¹ „Tygodnik Ilustrowany” 1894, nr 250, s. 229.

¹² *Powszechna Wystawa...*, k. 4.

¹³ *Ibidem*.

niu 1894 roku¹⁴. Ostatecznie składała się z 30 mozolnie wykonanych kart 75 x 60 cm, na których znajdował się opis biblioteki oraz ilustracje prezentujące zamek i pomieszczenia biblioteczne. Księga zatytułowana była *Biblioteka J. W. Hrabów Branickich w Sucheju*¹⁵.

Na pierwszej karcie znajdował się widok zamku suskiego i plan biblioteki, która zajmowała wówczas pięć sal i rozmieszczona była na przeszło 200 m².

Na karcie drugiej, po krótkim opisie lokalizacji zamku, Żmigrodzki przedstawił historię zbiorów w Sucheju. Zaznaczył, że początki zbiorów są ściśle związane z objęciem dóbr suskich przez Aleksandra Branickiego.

Biblioteka ta została założona przez ś.p. hr. Aleksandra i Annę z Hołyńskich Branickich, właścicieli Stawiszcz na Ukrainie. Najpierw została zakupiona biblioteka Andrzeja Koźmiana w Piotrowicach, przeszło 3000 numerów, wśród których było dużo łacińsko-polskich druków z XVI, a także z XVII wieku. Ta biblioteka przez dłuższy czas leżała w pakach w Wilanowie i jak mi tutejsi ludzie opowiadali została sprowadzona w latach 1865–1866¹⁶.

W dalszej swojej relacji przedstawił krótki zarys dziejów biblioteki. Wspomniał, że razem z pierwszymi zbiorami przybył do Sucheju bibliotekarz, dawny nauczyciel hr. Władysława Branickiego – dr Franciszek Kandyd Nowakowski.

Parę lat później, już po śmierci Aleksandra, Władysław Branicki nabył od Kraszewskiego jego zbiór rycin i ręcznych rysunków. Było tam przeszło 6000 rycin i ponad półtora tysiąca rysunków.

Podkreślał, że ogromne znaczenie dla rozwoju zbiorów w Sucheju miał zakup biblioteki Karola Łaskiego, dyrektora komisji skarbowej w Warszawie. Był to zbiór ok. 10 tys. tytułów, w tym wiele pozycji prawnych, historycznych i ekonomicznych z XVII i XVIII wieku. Zwracał uwagę, że z biegiem lat biblioteka wzbogaciła się o mniej liczne, ale cenne zbiory byłego proboszcza Sucheju, ks. Franciszka Ciesielskiego, a następnie jego brata, ks. Aleksandra Ciesielskiego. Pisał, że po śmierci pierwszego bibliotekarza do zbiorów Branickich wszedł także jego księgozbiór, było to ok. 1000 książek z różnych dziedzin. Zaznaczył, iż kolejnym poważnym zakupem dokonany przez Władysława Branickiego było nabycie zbiorów Adama Mielezsko-Maleszkiewicza z Żytomierza na Wołyniu. „Archiwum zostało przewiezione do Sucheju, a biblioteka (ok. 5000 dzieł) pozostała początkowo w pałacu Frascati w Warszawie”¹⁷. Ostatecznie w skład biblioteki weszły też rodowe zbiory Anny Branickiej, wśród których szczególne miejsce zajmowały muzykalia, m.in. „kompozycje pierwszorzędných muzyków”¹⁸. „Wszystko razem – pisał Żmigrodz-

¹⁴ Ibidem, k. 8.

¹⁵ M. Żmigrodzki, *Biblioteka J.W. Hrabów Branickich w Sucheju. Na wystawie we Lwowie. (Księga Biblioteczna)*, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, rkps 525.

¹⁶ Ibidem, k. 2.

¹⁷ Ibidem, k. 2.

¹⁸ Ibidem, k. 2.

ki – stanowiło bibliotekę w Suchej z przeszło 26 000 numerów. W tej liczbie dzieł z XV wieku – 22, z XVI – 683, z XVII – 2246, z XVIII w. – 7000¹⁹. Z dumą podkreślał, że rangę biblioteki podnosiła jeszcze pokaźna liczba rękopisów, wśród których najcenniejszy to *Biblia* pochodząca z XIII wieku, składająca się z 404 kart *in folio*, ozdobiona ponad 70 miniaturami, nazywana *Biblią Branicianą*²⁰. Kolejnym rękopisem, godnym uwagi według Żmigrodzkiego był fragment innej biblii pochodzącej z XIV wieku, obejmujący pisma proroków, niezwykle starannie zdobiony 35 inicjałami. Wśród rękopisów znajdowały się również: brewiarz z przełomu XV i XVI wieku oraz pisma Stanisława Orzechowskiego z XVI wieku. Istotną część działu rękopisów, jak pisał, stanowiło archiwum, w którym znajdowały się m.in. dyplomy pergaminowe: królowej Jadwigi, Jana Olbrachta, Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta. W dalszej swojej relacji Żmigrodzki podkreślał, że rozpoczął rejestrację i opracowanie rękopisów. Do roku 1885 udało mu się sporządzić zestawienie 216 rękopisów, a do momentu rozpoczęcia wystawy zarejestrował ich 350²¹.

Na kolejnych kartach *Księgi Bibliotecznej* przygotowanej na wystawę znajdował się opis zasług pierwszego bibliotekarza – Franciszka Kandyda Nowakowskiego oraz jego dorobek literacki. Żmigrodzki podkreślał ścisły związek Nowakowskiego z Branickimi, z którą to rodziną był związany już od roku 1855 najpierw jako nauczyciel, a później kustosz zbiorów. Była też mowa o Nowakowskim jako o miłośniku nauki i autorze kilku wydawnictw książkowych i artykułów w prasie i encyklopediach, a także jego pracy nad porządkiem księgozbioru suskiego. W inwentarzu bibliotecznym do roku 1881 zarejestrował 15 964 druki²². Opracowywał też na bieżąco, w miarę przyrostu zbiorów, katalog kartkowy biblioteki. Skatalogował w ten sposób książki i ułożył je systemem formatowym.

Następne karty w księdze zajmował rysunek pierwszej sali biblioteki, sprzed 1882 roku. Na karcie siódmej Żmigrodzki przedstawił w sposób graficzny i opisowy sale biblieczne po restauracji zamku trwającej z przerwami od 1882 do 1887 roku. Zwracał uwagę, że w ciągu trzech lat pracy w bibliotece Branickich dwukrotnie musiał przenosić zbiory. Wskazywał, że o ile do 1882 roku biblioteka mieściła się tylko w trzech salach, to po remoncie w 1885 roku przekazano bibliotece jeszcze dwa pomieszczenia. Autor przelał na karty opis sal bibliecznych. W pierwszej z nich przechowywane były rękopisy, dwie kolejne sale zajmowały książki. W sali środkowej – najbardziej reprezentacyjnej, z pięknym renesansowym sklepieniem – przyjmowano gości. Były tam gromadzone eksponaty muzealne – obrazy, ale też książki w specjalnych oszklonych szafach. Ostatnia sala była pracownią bibliotekarza, przechowywano tam też dublety.

¹⁹ M. Żmigrodzki, *Biblioteka hr. Branickich w Suchej*, „Czas” 1918, nr 135, s. 1.

²⁰ M. Żmigrodzki, *Biblia Braniciana. Codex Lubomlensis*. Biblioteka Jagiellońska, Kraków, rkps przyb. 78/60 i rkps przyb. 18/68.

²¹ M. Żmigrodzki, *Biblioteka J.W...*, k. 2.

²² *Ibidem*, k. 4.

Kolejne cztery karty zajmowały próbki czterech katalogów bibliotecznych²³. Żmigrodzki pisał, że pierwszy katalog zbiorów bibliotecznych zaprowadził już Nowakowski. Był to, jak już wspomniano, katalog „kartkowy”, ułożony chronologicznie według roku wydania dokumentu, a ponieważ nie dostarczał on pełnego obrazu biblioteki Nowakowski rozpoczął prace nad katalogiem alfabetycznym. Żaden z tych katalogów nie został jednak ukończony i prace nad katalogowaniem zbiorów podjął autor opracowania. Na kartach książki, przygotowanej na wystawę, znajduje się opis jego osiągnięć w tej dziedzinie. Wspomina, że kontynuował on katalog chronologiczny druków, nazywając go katalogiem „metryki”, a korzystając z częściowo opracowanych kart przygotowywał katalog kartkowy, a opisy dzieł szeregował alfabetycznie. System zastosowany w katalogu miał charakter krzyżowy. Dla każdego dzieła bibliotekarz sporządzał taką liczbę kart, aby w katalogu mogły się znaleźć w miarę wszechstronne informacje o zbiorach. Jak napisał: „Ten katalog uważam za indeks biblioteki, bowiem niemało dzieł musi mieć dwie, trzy, a nawet i więcej kartek wedle tego ilu pisarzy miało udział, w opracowaniu tego dzieła lub ilu kartek wymaga treść tego dzieła”²⁴.

Kolejny przedstawiony katalog, to „rewizyjny”. Obejmował on numery inwentarzowe dzieł; zaznaczał też liczbę książek złożonych na każdej półce i w każdej szafie. Istotnym uzupełnieniem informacji o zbiorach był według Żmigrodzkiego katalog „działowy”, w którym bibliotekarz próbował usystematyzować księgozbiór ze względu na treść dokumentów²⁵. Całość podzielił na XXI działów²⁶, a w obrębie działów zastosował układ chronologiczny, przy czym rozdzielił piśmiennictwo polskie od obcego.

Na karcie dwunastej *Księgi Bibliotecznej* odwzorowana została sygnatura, która umieszczana była na książkach i innych przedmiotach znajdujących się w zamku. Sygnatura tworzona była z oznaczenia literowego *S* (Sucha), numeru inwentarzowego, dwóch liter oznaczających szafę i półkę, gdzie przechowywano dokumenty oraz numeru wskazującego kolejność książki na półce, licząc od strony lewej do prawej. Sygnatura umieszczana była na karcie przedtytułowej, tytułowej lub na jej odwrocie oraz na grzbiecie dzieła. Jeżeli dzieło był rękopisem, dodatkowo opatrywane było literą *M*, natomiast cymelia otrzymywały literę *C*²⁷. Żmigrodzki opisał też wygląd pieczęci umieszczanych w książkach należących do zbiorów suskich.

²³ *O wystawie we Lwowie*, „Przewodnik Bibliograficzny”. Kronika 1894, R. 17, z. 7, s. 139–140.

²⁴ M. Żmigrodzki: *Biblioteka J.W.* ..., k. 8.

²⁵ *Ibidem*, k. 11.

²⁶ Katalog działowy w bibliotece Branickich: I – Teologia. Historia Kościoła; II – Historia powszechna; III – Literatura powszechna; IV – Geografia; V – Prawo i administracja; VI – Archeologia. Sztuka. Antropologia; VII – Lingwistyka; VIII – Filozofia. Polityka; IX – Biografia; X – Heraldyka; XI – Bibliografia; XII – Periodica; XIII – Nauki przyrodnicze i astronomia; XIV – Matematyka i technika; XV – Historia polska; XVI – Literatura polska; XVII – Geografia polska; XVIII – Prawo polskie i administracyjne; XIX – Archeologia i sztuka polska; XX – Alchemia i kabalistyka, XXI – Americana.

²⁷ M. Żmigrodzki, *Biblioteka J.W.* ..., k. 12.

Kolejne dwie karty w *Księdze Bibliotecznej* zappełnił opis konserwacji książek i broszur. Znamienny był fakt, że już od roku 1870 w bibliotece zatrudniany był okresowo introligator, który miał za zadanie oprawę książek i konserwację księgozbioru. Do znakowania oprawionych dzieł posługiwał się on pieczętką introligatorską, którą odciskał na grzbietach książek²⁸.

Bibliotekarz wiele miejsca poświęcił na opis niezwykle cennego zbioru rycin i rysunków. Jak sam pisał:

Ogromnie ważny z wielu względów jedyny w całej Polsce jest zbiór rycin i ręcznych rysunków pochodzących od XVI wieku aż do sześćdziesiątych lat zeszłego wieku. Jest to praca całego życia J.I. Kraszewskiego[...] Cały zbiór spisany i numerowany liczy ok. 16 000 sztuk a wszystko rzeczy polskie; obcych jest co najwięcej 200–300 sztuk, ale zawsze dotycząca jakiejś sprawy polskiej²⁹.

Całą kolekcję podzielił według formatów. Każdą rycinę naklejał na kartony i zabezpieczał bibułką, a gromadził je w tekturowych tekach, które przechowywane były w specjalnych szafach. Opis opracowania zbiorów graficznych umieścił Żmigrodzki na piętnastej i szesnastej karcie.

Następną kartę zajmował opis kolekcji zbiorów numizmatycznych, których w Suchej zgromadzono ponad dwa tysiące. Większość medali i monet pochodziła z terenów Polski, ale były i takie (ok. 200 eksponatów), które wywodziły się z Grecji bądź Rzymu. Autor wspomniał, że porządkowaniem tych zbiorów zajmował się już Nowakowski. Rozróżnił on i wyeksponował ponad 1000 monet. Żmigrodzki kontynuując prace, przygotował objaśnienia do poszczególnych obiektów.

Interesujące w zbiorach biblioteki suskiej były też eksponaty archeologiczne. Było ich na zamku ok. 500, w większości przywiezionych z podróży Aleksandra Branickiego i Nowakowskiego do Egiptu. Żmigrodzki nazwał je *Starożytnościami egipskimi* i im poświęcił kolejną kartę *Księgi Bibliotecznej*. Były to „osobliwości wyjęte z grobów i piramid w okolicach Memfis, a zatem nie ulegające wątpliwości czy prawdziwe”³⁰. Znajdowały się tam przedmioty kultu religijnego, wyobrażenia bóstw i postaci mitologicznych, ale też wykonana na papirusie „Księga umarłych”. Jak pisał Żmigrodzki „skromny bardzo egzemplarz, ale z ilustracjami dość pouczającymi”³¹.

Na kolejnej karcie księgi przygotowanej na wystawę, bibliotekarz przedstawił sposób korzystania ze zbiorów zarówno przez osoby miejscowe, jak i przyjeżdżające specjalnie do biblioteki. Żmigrodzki zwracał uwagę, że mimo trudnego dostępu do zbiorów, „bo Sucha znajduje się w pewnym oddaleniu od ośrodków naukowych”³², z jej zbiorów korzystało wielu badaczy. Już Nowakowski ułatwiał dostęp

²⁸ Ibidem, k. 14.

²⁹ M. Żmigrodzki, *Biblioteka hr. Branickich...*, nr 137, s. 1.

³⁰ M. Żmigrodzki, *Biblioteka J.W. ...*, k. 18.

³¹ Ibidem.

³² Ibidem, k. 19.

do zbiorów uczonym z grona Towarzystwa Naukowego Krakowskiego i Akademii Umiejętności, wielokrotnie bibliotekę odwiedzał Karol Estreicher. Często gościem w Suchej bywał Józef Szujski, zbierając materiały do historii Uniwersytetu w Krakowie. Z dużego zbioru starodruków korzystał Władysław Bartynowski. Na miejscu w bibliotece korzystali z bogatego zbioru dotyczącego historii i historii literatury Stanisław Tarnowski i Józef Korzeniowski. Dostęp do zbiorów zależał od właściciela biblioteki, a Branicy nie wzbraniali się od udostępniania swego księgozbioru. Jak pisał Żmigrodzki: „Każdy przybywający do biblioteki ma prawo żądać do użytku na miejscu wszelkiej książki znajdującej się w bibliotece³³. Pewne ograniczenia pojawiały się dopiero przy korzystaniu ze zbiorów rękopiśmiennych i archiwalnych. Te zbiory udostępniane były

tylko tym wyłącznie osobom, które otrzymają od JJWW właścicieli pisemne na to polecenie do bibliotekarza, a nadto z tym zastrzeżeniem, iż praca będzie dokonana osobiście bez żadnej pomocy lub zastępstwa drugiej w poleceniu do bibliotekarza nie wymienionej osoby. Natomiast prawo wypożyczania do domu przysługuje tylko oficjalistom dworu z tym zastrzeżeniem, iż tylko takie książki mogą być wypożyczone, które są w handlu księgarskim, a więc łatwe do kupienia w razie utraty lub uszkodzenia³⁴.

Tak określone było wypożyczanie miejscowe. Poza Suchą książki mogła wypożyczyć tylko Akademia Umiejętności w Krakowie.

Na jednej z ostatnich kart *Księgi Bibliotecznej* znajdował się opis aktualnych czynności bibliotekarza. Żmigrodzki wspominał tam o prowadzonych badaniach nad znakiem swastyki oraz opracowywanej przez siebie historii tego symbolu. Pisał o kongresach naukowych, w których uczestniczył. Podkreślał swoje zainteresowania etnografią i pracą nad *Bibliografią ludoznawstwa polskiego*.

Był zafascynowany architekturą i kulturą mauretańską. Wspominał też o swojej pracy literackiej i wydanym w 1892 roku dramacie historycznym *Jeremiasz prorok*. Przede wszystkim jednak, jak podkreślał, był bibliotekarzem Anny i Władysława Branickich i nigdy tych obowiązków nie zaniedbywał. Starał się rozpropagować bibliotekę pisząc artykuły do czasopism fachowych i gazet codziennych.

Ostatnie karty *Księgi Bibliotecznej* zajmował dość szczegółowy opis wystaw, w których biblioteka uczestniczyła, zwłaszcza wystawy im. Sobieskiego w Krakowie (1883) i muzycznej w Wiedniu (1891). Znajdował się tam też opis wysyłanych na te wystawy materiałów.

Żmigrodzki, przygotowując *Księgę Biblioteczną* na wystawę lwowską, rozpoczął starania o właściwe wyeksponowanie swojego dzieła. Poprosił o udostępnienie miejsca w Pawilonie Potockich z Krzeszowic. Już kilka miesięcy przed rozpoczęciem wystawy zapoczątkowana została korespondencja pomiędzy bibliotekarzem z Suchej a administratorem dóbr Potockich. W kwietniu Potoccy przysłali do Suchej opis stoiska, które przeznaczone zostało na ekspozycję biblioteki. Poza szczegóło-

³³ M. Żmigrodzki, *Biblioteka J.W.* ..., k. 22.

³⁴ Ibidem.

wym opisem znajdował się tam rysunek ilustrujący rozmieszczenie stoiska. Cała wystawa miała zajmować stół o długości 2,80 cm oraz ścianę bezpośrednio na stole³⁵. Żmigrodzki w porozumieniu z Branickim zaakceptował taki plan i zgodnie z umową miał przesłać przygotowane na wystawę materiały najpierw do Krzeszowic, skąd miały powędrować do Lwowa. Wystawa na miejscu, we Lwowie, miała być przygotowywana w dniach 21–26 maja³⁶. 16 maja bibliotekarz z Suchej dostał list, w którym administrator dóbr Potockich przypominał o jak najszybszym przysłaniu dokumentów na wystawę³⁷. Trudno dzisiaj dociec, czy Żmigrodzki zbyt długo zwlekał z wysłaniem materiałów do Krzeszowic, czy utknęły one gdzieś na trasie, czy też zaniedbał swoje obowiązki ktoś w dobrach Potockich. Wiadomo, że *Księga Biblioteczna* tak mozolnie przygotowywana przez suskiego bibliotekarza, nie została wysłana do Lwowa wraz z eksponatami Potockich. Ostatni list od organizatora wystawy Potockich dostał Żmigrodzki 23 czerwca, można w nim przeczytać: „Z żalem zawiadamiam, że z powodu nie przybycia do dnia 5 czerwca materiałów na wystawę musimy inaczej rozdysonować proponowane miejsce”³⁸.

Ostatecznie materiały dotarły do Lwowa z dużym opóźnieniem, a komitet organizacyjny wystawy, nie znając umowy pomiędzy Potockimi i Branickimi, rozdysonował je zgodnie z własnym uznaniem. Jeszcze w lipcu trwała korespondencja pomiędzy Żmigrodzkim a sekretarzem wystawy. W odpowiedzi na prośbę bibliotekarza 17 lipca 1894 roku do Suchej dotarł list, w którym dyrektor wystawy, Z. Marchwicki, informuje, że mapy zostały umieszczone w dziale krajowym, natomiast *Księga Biblioteczna* w dziale piśmiennictwa, dziennikarstwa i sztuk reprodukcyjnych³⁹. Nie podobało się takie rozwiązanie Żmigrodzkiemu, ponieważ zależało mu na prezentacji dóbr Branickich w Suchej, a podział przygotowanych przez niego materiałów nie pozwalał na to. Dlatego też 22 lipca bibliotekarz wysłał kolejny list do dyrekcji wystawy lwowskiej, w którym z ogromnym rozżaleniem opisał, że miał przygotowane miejsce w pawilonie Potockich, gdzie jego praca miała być eksponowana, ale materiały tak długo przesyłane były z miejsca na miejsce, że ostatecznie nie dotarły na czas. Dla porównania przywołał wcześniejsze wystawy, w których biblioteka Branickich uczestniczyła, w Paryżu i w Chicago, gdzie mimo znacznie większej odległości nie było problemów z dostarczeniem materiałów na wystawę.

Ekspozyty z Suchej nie zostały zakwalifikowane do oceny w całości, a jedynie *Księga Biblioteczna*. 6 sierpnia Żmigrodzki dostał zawiadomienie od dyrektora Marchwickiego, że wystawiane prace będą oceniane w dniach od 20 sierpnia do 21 września i w tym czasie prosi o przybycie do Lwowa⁴⁰. Rozżalony Żmigrodzki odpisał, że ma zbyt dużo obowiązków, aby na miesiąc udać się do Lwowa, a nie

³⁵ *Powszechna Wystawa...*, k. 6.

³⁶ *Ibidem*, k. 7.

³⁷ *Ibidem*, k. 8.

³⁸ *Ibidem*, k. 10.

³⁹ *Ibidem*, k. 9.

⁴⁰ *Ibidem*, k. 11.

ma możliwości wysłać zastępcy. W ten sposób zakończyła się korespondencja pomiędzy komitetem organizacyjnym wystawy a suskim bibliotekarzem.

Ostatecznie jednak Żmigrodzki, bardzo aktywny działacz towarzystw etnograficznych, pojechał do Lwowa na zaproszenie komitetu organizacyjnego tej właśnie sekcji. Miał on wziąć udział w podsumowaniu i ocenie działu etnograficznego. Przybył na wystawę 29 września i chciał sprawdzić, gdzie znajdują się przygotowane przez niego materiały. Wówczas okazało się, że o ile *Księga Biblioteczna* rzeczywiście znalazła się w dziale piśmiennictwa, o tyle nie było w ogóle wysłanych na wystawę map⁴¹. Tak zakończył się udział biblioteki Branickich w Powszechnej Wystawie Krajowej we Lwowie.

The participation of the Branicki Library from Sucha in the 1894 General National Exhibition in Lviv

Abstract

The Second General National Exhibition took place in Lviv in 1894. One of the exhibits was the library of counts Branicki from Sucha. The curator of the museum and library collections, Michał Żmigrodzki, prepared an album entitled *The library of counts Branicki in Sucha*, which outlined the history of the library and presented its structure and functioning. He noticed the richness of the collection, which at that time consisted of over 26 thousand books, including 22 incunabula, 683 sixteenth-century prints, 2246 of seventeenth-century volumes and 7000 eighteenth-century books. The album comprised 30 pages with drawings and photographs of the palace and the library chambers. Apart from the album, Żmigrodzki sent to the Exhibition the map of Sucha and its surroundings, the map of industrial centres of the area, and a miniature model of the palace with marked library chambers. The album and other exhibits from Sucha were to be displayed in the pavilion of counts Potocki from Krzeszowice. However, due to the fact that the transport had arrived in Lviv very late, they were not qualified for the Exhibition. Owing to Żmigrodzki's efforts the album was presented six weeks after the opening of the Exhibition, in the pavilion for *literature, journalism and reproductive art*.

⁴¹ *Powszechna Wystawa...*, k. 14.